

Tourism and Travel during the Cold War: Negotiating Tourist Experiences across the Iron Curtain

Sune Bechmann Pedersen & Christian Noack (red.)

Abingdon: Routledge 2020

213 sider. ISBN: 9780367192129

Omtalt af **Thomas Ubbesen** [journalist og forfatter til bl.a. bogen *Vi var folket – møde med østeuropæere 30 år efter Murens fald*, Rødvig, Danmark, mail@thomasubbesen.dk]

Den Kolde Krig varede fra 1945 til 1989. Den er slut, Muren er faldet for længst, og kommunismen er død, det er historie nu – eller er det bare det? Er der mon noget, vi kan lære og bruge fra perioden, nogle mønstre fra dengang, vi kan genkende i det kaos, der kendetegner internationale relationer her i dette stadig nye postideologiske årtusinde?

Det er der nok, det står mere klart i det mindste for denne anmelder efter at have læst og gransket *Tourism and Travel during the Cold War*, en samling af forskningsartikler omkring koldkrigsturisme og menneskelig kontakt på tværs af Jerntæppet gennem Europa.

Bogen er blevet til i et samarbejde mellem Amsterdams og Gøteborgs universiteter, som har samlet historikere og andre eksperter på perioden i tre konferencer og workshops. Deres analyser er nu samlet i denne bog, som er fyldt med øjenåbnende indsigt i hjørner af nyere europæisk historie, der – fremgår det – fortjener opmærksomhed. For det er spændende og fascinerende stof: Der udviklede sig faktisk en meget betydelig og stadig voksende turisme mellem det kapitalistiske Vesteuropa under amerikansk styring og det socialistiske Central- og Østeuropa, som i varierende grad var under sovjetisk kontrol. Jerntæppet var langt mere porøst, end mange muligvis husker eller forestiller sig i dag, og der var fra slutningen af 1950'erne til udgangen af 1980'erne – som det nævnes et sted – snarere tale om et tæppe af nylon end et af jern.

Men turismen var ubestrideligt en *ensrettet* vej: Rejseaktiviteten foregik så godt som udelukkende fra vest til øst; det var os fra Vesten, der havde mulighed for at få et glimt af vores østeuropæiske fætre og kusiner, aldrig omvendt. Og den trafik var

---

*Kontaktinformasjon: Thomas Ubbesen, e-post: mail@thomasubbesen.dk

©2021 Thomas Ubbesen. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Thomas Ubbesen (2021) «Tourism and Travel during the Cold War: Negotiating Tourist Experiences across the Iron Curtain», *Nordisk Østforum* 35, 85–87. <http://dx.doi.org/10.23865/noros.v35.3002>

ikke drevet af nogen drøm om mellemfolkelig forståelse eller ønsket om afspænding og fred, det var først og fremmest penge, det handlede om. Sovjetunionens socialistiske vasalstater var i permanent økonomisk krise, vestlige turister kunne potentielt malkes for hård valuta i stor stil – de havde dollars – derfor! Der var ganske vist også andre motiver i spil – især ønsket om under ekstremt restriktive forhold at påvise det socialistiske systems angivelige overlegenhed overfor en udvalgt og gerne pengestærk del af den vestlige offentlighed – men brændstoffet i processen var og blev hunger efter hård valuta. Økonomisk nødvendighed. Det er en gennemgående ledetråd i en række af bogens ti nedslag.

Forskningsartiklerne tager os med på en fascinerende række opdagelsesrejser gennem de sovjetiske satellitter, for eksempel til 1960'ernes Bulgarien, hvor regimet i dets jagt på mammon frem for ideologisk renhed lagde grunden til sit eget stalinistiske Sodoma og Gomorra, nemlig destinationerne Sunny Beach og Golden Sands ved Sortehavet. Der fik især skandinaviske turister lejlighed til at nyde sol, sand og billige drinks, lidt gysende over faktisk at befinde sig midt i fjendeland, bag Jerntæppet. Men for at lokke skandinaverne til måtte der nødvendigvis lempes på visa-restriktioner og politiovervågning. Regimet (og broderregimerne i blandt andet Rumænien, Albanien, DDR og Sovjetunionen selv) lukkede på den måde selv – omend absolut nødtvungen – vestlig forurening af det socialistiske samfunds renhed inden for murene, for (charter)turisterne kom jo uundgåeligt i kontakt med lokale ansatte i turistindustrien og i værste fald også med andre mere almindelige østborgere. Den proces var med til at »forgifte« det kommunistiske system indefra. Østblokken og dens borgere kunne ganske enkelt ikke holde til kontakten med den vestlige modpol, og international turisme – og med den ganske almindelig menneskelig kontakt over grænserne – kom på den måde til at spille en udslagsgivende rolle i nedbrydningen af ... Nylontæppet.

Det har været en fornøjelse gennem denne bog at vende tilbage til den tid og til de hemmelighedsfulde og paranoide lande mod øst, at få en række glimt af, hvordan det var, dengang vi var delt, og at genkalde sig, hvordan det var at nærme sig dem derovre, de andre europæere. Personligt har jeg især haft udbytte af at få indblik i østtyske turistguiders noget håbløse forsøg på at overbevise arrogante vestlige endagsbusturister om »den reelt eksisterende socialismes« overlegenhed og også af beskrivelsen af det ensomme, inkompetente, men ideologisk skinnende rene, Enver Hoxhaske Albaniens ganske umulige kamp for at etablere en attraktiv turistindustri under et diktatur af nordkoreansk tilsnit. Men der er meget, meget mere at hente her, for – som flere artikler fremhæver: Østblokken var ikke nogen monolit, de ikkesovjetiske lydstater levede hvert sit liv og forsøgte på deres egne måder at løse gåden om cirkelns kvadratur: at lukke fjenden ind uden selv at gå under. Det lykkedes ikke. Derfor 1989, derfor Mauerfall og derfor – troede man en tid – »the end of history«.

Men historien er jo langt fra slut, og vi kan stadig lære meget, også af sådan en forsvarlig, faglig analyse af den langsigtede virkning af turisme på tværs af stadig hårdere grænser. For netop den menneskelige udveksling på menigt niveau, den

turisme, som i så stor udstrækning her i bogen viser sig at have genforenet et delt Europa, netop den form for møder vil jo også være et vigtigt redskab til at nedbryde de skillelinjer, som *nutidens* despoter har haft held til at etablere. Jeg tænker konkret på Putin, Lukashenko, Orban og Kaczynski. D’herrer drømmer ikke et øjeblik om demokrati og menneskerettigheder, men de har brug for vores penge. Derfor er grænserne endnu åbne, og derfor er det stadig muligt at besøge deres undersåtter. Det vil jeg – også bestyrket af nærværende inspirerende og meget anbefalelsesværdige værk – opfordre til at gøre. Rejs derover, og besøg folk! Ikke for at slå tid ihjel, men for at møde mennesker. Og for på den måde at gøre vores for at gennemhulle et moderne jerntæppe – det er nemlig i virkeligheden af nylon.